

Krzysztof R. Prokop (Kraków–Gliwice)

Zapiski historyczne dotyczące biskupa
Franciszka Krasińskiego i współczesnych mu
wydarzeń w Polsce w tomie *Acta Episcopalia*
z okresu jego rządów pasterskich
w diecezji krakowskiej (1572–1577)

W roku 1938 ukazała się w Warszawie książka Tadeusza Gostyńskiego pt. *Franciszek Krasiński — polityk Złotego Wieku*, będąca rozprawą doktorską obronioną rok wcześniej na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego. We wstępie do niej autor zastrzegł samokrytycznie, iż zdaje sobie sprawę „z niedociągnięć, jakie są w tej pracy, a wpłynęła na to ogromna rozpiętość materiału [...]”¹, dodając przy tym: „Wiem, że praca ta nie jest doskonała, ale wyłania z mroku postać zasłużonego i wybitnego polityka, jakim był Franciszek Krasiński, dlatego mimo wszystko odważam się wydać ją taką, jaka ona jest, z jej usterkami”². Tego rodzaju deklaracja T. Gostyńskiego nie była tylko przejawem nadmiernej skromności autora, który najwyraźniej świadom był, iż mógł nie dotrzeć w ramach podjętej kwerendy do źródeł ważnych dla tytułowej problematyki, a tym samym również pominąć istotne fakty z biografii Franciszka Krasińskiego. Spojrzenie na pomieszczony na s. IX–XIX *Wykaz źródeł i opracowań*, konkretnie zaś na dział *Źródła rękopiśmienne*, pozwala dostrzec, że monografista biskupa Krasińskiego na największą liczbę archiwaliów przydatnych dla analizy nakreślonego tematu natrafił — co zrozumiałe — w Krakowie, mianowicie w zbiorach Archiwum Kapituły Krakowskiej, Biblioteki Jagiellońskiej i przede wszystkim Biblioteki Książąt Czartoryskich. Nietknięte pozostawił natomiast zbiory tamtejszego Archiwum Konsystorskiego (dziś Archiwum Kurii Metropolitalnej), do których wszakże mógł mieć wtenczas utrudniony dostęp i z jakichś względów (o czym wszakże we wstępie nie wspomina) ostatecznie zniechęcił się do objęcia ich kwerendą — co trudno uznać w tym przypadku za kwestię drugorzędą, mając na uwadze, że Franciszek Krasiński był przez cztery i pół roku pasterzem właśnie krakowskiej diecezji (1572–1577).

¹ T. Gostyński, *Franciszek Krasiński — polityk Złotego Wieku*, Varsoviae 1938, s. VIII (*Studia Historico-Ecclesiastica*, t. 4).

² *Ibidem*.

Od roku 1937 (1936?) Archiwum Kapituły Metropolitalnej na Wawelu opiekował się, po śmierci ks. Jana Fijałka, ks. Tadeusz Glemma — jego uczeń i następca na katedrze historii Kościoła w Polsce Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego³. Podczas gromadzenia materiałów do zamierzonej pracy T. Gostyński musiał się z badaczem tym zetknąć, skoro później nie omieszkał ofiarować mu jej drukowanego egzemplarza, opatrzonego przy tym stosowną dedykacją⁴. Ks. Glemma z publikacją zapoznał się gruntownie, na co wskazują liczne uwagi, poprawki i podkreślenia (ołówkiem) w tekście rzeczzonego egzemplarza, poczynione przy okazji lektury. Na karcie IX, we wspomnianym zestawieniu źródeł rękopiśmiennych, poniżej wykazu archiwaliów z Archiwum Kapitulnego w Krakowie, widnieje lapidarna, lecz wymowna adnotacja ks. T. Glemmy (opatrzonego wykrzyknikiem): „A Archiwum Konsystorskie znacznie ważniejsze”. Zasoby tego ostatniego były niewątpliwie znane już wówczas uczniowi J. Fijałka co najmniej „z grubsza”, wkrótce później też podjął się on uporządkowania znajdujących się w nim aktów luźnych, czego dokonał w okresie okupacji hitlerowskiej (po powrocie z obozu koncentracyjnego), kiedy sprawował opiekę i nad tym zbiorem archiwalnym. Świadom był zatem istnienia odrębnego tomu *Acta Episcopalia*, odnoszącego się do okresu rządów w diecezji krakowskiej biskupa Krasińskiego, a którego to fundamentalnego źródła T. Gostyński w swej monografii nie wykorzystał. Drogi zainteresowań badawczych obu tych nowożytników musiały się wszakże w pewnym momencie „przeciąć”, jako że ks. T. Glemma przez lata przymierzał się do opracowania monografii życia i działalności szesnastowiecznego biskupa chełmińskiego Piotra Kostki, który bezpośrednio przed swym wyniesieniem na stolicę biskupią w Chełmży (1574) był kanclerzem kurii ordynariusza krakowskiego F. Krasińskiego. Praca ta, dzieło życia księdza Glemmy, faktycznie w całości powstała, nie została wszakże wydana drukiem za życia autora. Część pierwszą opublikowano rok po jego śmierci (zm. 1958)⁵, natomiast część druga po dziś dzień pozostaje — ze stratą dla nauki — w maszynopisie. Z przedmowy T. Glemmy, poprzedzającej ową część ogłoszoną drukiem, dowiadujemy się, że „pracując przez kilka lat wojennych w krakowskim Archiwum Konsystorskim, miał [on] najlepszą sposobność wyzyskania obfitych materiałów z czasów kanclerstwa kurialnego [Piotra Kostki] za Franciszka Krasińskiego. Dopiero warunki wojenne, kiedy nauka musiała zejść do podziemi, dodały bodźca do wykończenia tej pracy i zatopienia się w szczęśliwszej przeszłości”⁶. A zatem dopiero w okresie okupacji hitlerowskiej ksiądz Glemma zagłębił się w treść owego woluminu *Acta Episcopalia* z czasów pontyfikatu F. Krasińskiego, wówczas też miał możliwość uzmysłwić sobie, jak poważne są przeoczenia i opuszczenia,

³ O postaci tej najobszerniej: K. R. Prokop, *Ksiądz Tadeusz Glemma (1895–1958). Biografia kapłana i uczonego*, „Studia Pelplińskie”, 28, 1999, s. 291–370.

⁴ Egzemplarz ten znajduje się obecnie w zbiorach Biblioteki Głównej Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (sygn. II–13815), uprzednio natomiast należał do księgozbioru Biblioteki Krakowskiego Seminarium Metropolitalnego. Na karcie [I] widnieje tam dedykacja następującej treści: „Wielebnemu Księdzu Profesorowi T. Glemmie składam tę pracę z wyrazami głębokiego szacunku. Tadeusz Gostyński. Warszawa, 4.VIII.[19]38”.

⁵ T. Glemma, *Piotr Kostka. Lata młodości i działalność polityczna 1532–1595* (Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, r. 61 [za rok 1956], z. 2), Toruń 1959.

⁶ *Ibidem*, s. 1–2.

których dopuścił się T. Gostyński w swej monografii ostatniego pasterza diecezji krakowskiej desygnowanego przez Zygmunta II Augusta. Z natury łagodnego usposobienia i wyrozumiały dla dokonań innych badaczy, T. Glemma nie wytknął owego faktu na kartach swej pracy o Piotrze Kostce, kiedy przyszło mu wspomnieć o tamtej publikacji, a jedynie w jednym z przypisów, odnoszącym się do kwestii daty i miejsca sakry rzezczonego biskupa Krakowa (T. Gostyński nie dysponował bowiem jakimikolwiek informacjami w owej materii), zmuszony był nadmienić, iż „dane te niezna-
ne są ostatniemu monografiście Krasińskiego”⁷.

Owym fundamentalnym źródłem, nie wykorzystanym przez T. Gostyńskiego, spożytkowanym natomiast przez T. Glemmę, był wspomniany już powyżej pojedynczy wolumin *Acta Episcopalia* z lat 1572–1577, obejmujący cały okres rządów biskupich Franciszka Krasińskiego. Rzecz zrozumiała, iż monografista Piotra Kostki wykorzystał to źródło pod kątem biografii bohatera swej pracy, a zatem w odniesieniu do lat 1572–1574⁸, podczas gdy późniejsze zapiski w zasadzie nie dotyczyły opracowywanego przez niego tematu i trudno mu było powoływać się na nie, choć bez wątplenia świadom był, że ma do czynienia z cennym materiałem faktograficznym, dotąd w zasadzie nie wyzyskanym przez historyków. Nie dane mu już było wszakże uczynić z tej wiedzy dalszego pożytku i wprowadzić do obiegu naukowego bogatszy zasób wiadomości źródłowych o Franciszku Krasińskim, jako ordynariuszu krakowskim. Po wspomniany tom *Acta Episcopalia* ze zbiorów Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie sięgnął natomiast Wacław Urban przy opracowywaniu biogramu tegoż biskupa dla potrzeb *Polskiego słownika biograficznego*. Życiorys ów ukazał się tomie XV narodowej nekrologii, w roku 1970⁹, przynosząc niemało nowych ustaleń, wszakże już sam charakter tego wydawnictwa słownikowego wykluczał jakieś szersze rozważania czy analizy, podobnie jak nie było możliwe opatrzenie bezpośrednio każdej z podanych tam informacji wskazówką źródłowo-bibliograficzną. Tym niemniej w zbiorczym zestawieniu literatury i archiwaliów na końcu biogramu, W. Urban nie omieszczał umieścić dodatkowej uwagi przy wskazaniu źródła, które było już tu kilkakrotnie przywoływane: „Arch. Kurii Metrop. w Kr.: *Episcopalia*, t. 30 (zwłaszcza rozrzucone zapiski notariusza Tomasza Przeborowskiego, stanowiące dziennik czynności biskupa w l. 1572–7)”¹⁰. Po ów tom *Acta Episcopalia* sięgnął również ks. Bolesław Kumor, przygotowując na jubileusz millenium roku 2000 kilkutomową monografię historyczną diecezji krakowskiej (do r. 1795) i wyszczególnił go zarówno w obszernym wykazie wykorzystanych źródeł (w tomie pierwszym monografii), jak i przy biogramie Franciszka Krasińskiego, zamieszczonym w ramach podrzędziiału *Katalog biskupów krakowskich (1000–1800)*¹¹. Podana tam przezeń numeracja kart wskazuje

⁷ *Ibidem*, s. 65 przyp. 157. Por. T. Gostyński, *Franciszek Krasiński*, s. 137.

⁸ Por. T. Glemma, *Piotr Kostka*, s. 7: „Gruby tom 30 «Acta Episcopalia» Archiwum Konsystorskiego w Krakowie z czasów biskupa Franciszka Krasińskiego rzuca bogate światło na działalność Kostki jako kanclerza i domownika biskupiego”.

⁹ W. Urban, *Krasiński Franciszek h[erbu] Ślepowron (1525–1577), podkanclerzy koronny i biskup krakowski*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 15, Wrocław 1970, s. 171–173.

¹⁰ *Ibidem*, s. 173.

¹¹ B. S. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 1, Kraków 1998, s. 25–26, 516–517.

wszakże, iż owe zapiski notariusza kurialnego, o których wspominał W. Urban, nie wzbudziły większego zainteresowania u monografisty przedrozbiorowej diecezji krakowskiej, który przystępując do pisania tak dużej syntezy dziejów tego Kościoła partykularnego, świadomie musiał zrezygnować z wdawania się w kwestie szczegółowe, wykraczające poza przyjęty kwestionariusz badawczy¹². Jak dotąd zatem owe zapiski w obrębie rzeczowego woluminu *Acta Episcopalia*, składające się na swego rodzaju diariusz, choć dostrzeżone przez co najmniej kilku historyków, same w sobie nie stały się przedmiotem zainteresowania któregokolwiek z nich, przede wszystkim zaś nikt nie pokusił się o ich „wyłowienie” spośród ogółu wpisów składających się na tenże tom czynności biskupich i osobne wydanie drukiem. Taki zatem jest cel obecnej publikacji.

Nie wydaje się konieczne przedstawiać po raz kolejny, w związku z poniższą edycją źródłową, zarysu biografii biskupa Franciszka Krasieńskiego, skoro pisali o nim — mniej lub bardziej obszernie — autorzy poprzednio tu wspomniani, którzy też wskazali w swych pracach na dalszą literaturę przedmiotu oraz na źródła¹³. Podobnie nie ma potrzeby omawiania treści poszczególnych zapisek źródłowych, skoro zamieszczone zostały one poniżej *in extenso* i każdy może się z nimi zapoznać w brzmieniu oryginalnym, a nie w formie pochodzących od wydawcy streszczeń. Nie sposób natomiast nie poświęcić choć nieco uwagi samemu źródłu, z którego zostały one zaczerpnięte, tudzież wspomnieć, czym takim wyróżniają się one na tle pozostałych wpisów w rzeczowej księdze, że zasługują na osobne opublikowanie — do tego jako pewna całość.

Jak już uprzednio nadmieniono, przechowywany w zbiorach Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, pod sygnaturą *AEP 30*, tom *Acta Episcopalia* biskupa Franciszka Krasieńskiego, to jedyna tego rodzaju księga z czasów pontyfikatu w diecezji krakowskiej owegoż hierarchy, obejmująca cały okres jego rządów, tj. lata 1572–1577 (do momentu śmierci)¹⁴. Jest to

¹² *Ibidem*, s. 517.

¹³ Zob. nadto: K. R. Prokop, *Poczet biskupów krakowskich*, Kraków 1999, s. 139–142; *Encyklopedia Krakowa*, Warszawa–Kraków 2000, s. 505; *Encyklopedia katolicka*, t. 9, Lublin 2002, kol. 1206–1207 (P. Nitecki); M. Chachaj, *Między Wittenbergą a Rzymem. Studia polskich i litewskich biskupów, prałatów oraz kanoników na luterzańskich uniwersytetach niemieckich w latach 1536–1564*, w: *Stosunki polsko-niemieckie w XVI–XVIII wieku*, red. J. Wijaczka, Kielce 2002, s. 28–29; T. Żebrowski, *Proboszczowie kościoła parafialnego w Łomży, a następnie prepozyci kościoła parafialnego Świętych Michała Archaniota i Jana Chrzciciela do początku XIX wieku*, „*Studia Płockie*”, 31, 2003, s. 197 (nr 10). Spośród edycji źródłowych sięgnąć należy przede wszystkim do: *Acta podkancelerskie Franciszka Krasieńskiego 1569–1573*, t. 1–3, wyd. W. Krasieński, Warszawa 1869–1871; *Acta poselskie i korespondencje Franciszka Krasieńskiego 1558–1576*, oprac. I. Janicki, wyd. W. Krasieński, Kraków 1872; *Matricularum Regni Poloniae summaria*, cz. 5 — *Sigismundi Augusti regis tempora (1548–1572)*, cz. 2 — *Acta vicecancellarium 1548–1572*, Varsaviae 1961; cz. 6 — *Henrici Valesii regis tempora 1573–1574*, Varsaviae 1999.

¹⁴ Ogólnie na temat tej kategorii źródeł, tj. ksiąg czynności biskupich (nie należy ich mylić z księgami czynności pontyfikalnych, określanych zbiorczo mianem *Libri Ordinatum*), zob. H. E. Wyczawski, *Przygotowanie do studiów w archiwach kościelnych*, Kalwaria Zebrzydowska 1989 [1990], s. 234–254. W zbiorach Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, dla okresu do roku 1800, zachowały się w sumie 122 tomy *Acta Episcopalia* (począwszy od r. 1466).

kodeks liczący sobie 687 kart wypełnionych wpisami z czasów pasterzowania F. Krasińskiego, a nadto osiemnaście kart indeksu (na końcu woluminu), sporządzonego w latach 80-tych XVIII stulecia ręką Marcina Siemieńskiego, ówczesnego notariusza Konsystorza Biskupiego w Krakowie, późniejszego zaś sufragana, administratora apostolskiego i wikariusza kapitulnego archidiecezji gnieźnieńskiej¹⁵. Od niego również pochodzi nadany temu woluminowi zbiorczy tytuł, widniejący na początkowej karcie, mianowicie: *Volumen unicum actorum episcopalium Reverendissimi in Christo Patris Domini, Domini Francisci Krasinski, episcopi Cracoviensis, ducis Severiae, ab anno Domini 1572do, mense Julio, ad annum Domini 1577^{mum}, mensem Martium, inclusive et successive acticatorum*. Oryginalnie natomiast każdy kolejny rok kalendarzowy czynności biskupich F. Krasińskiego zaczynał się w owym tomie od osobnej karty tytułowej, z których pierwsza (k. 1v), dotycząca roku 1572, zaopatrzona jest w „nagłówek” o następującym brzmieniu: *Acta actorum, institutionum, privilegiorum, constitutionum, obligationum, quietationum et ceterarum inscriptionum, coram Reverendissimo in Christo Patre et Domino, Domino Francisco Crasinsky, Dei gratia nominato episcopo Cracoviensi et vicecancellario Regni Poloniae, habitarum, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo secundo, a die decima Julii incipiendo, per me Martinum, nobilis Thomae Przeborowski, clericum Posnaniensis dioecesis, sacra auctoritate Apostolica notarium publicum, per suam Reverendissimam Dominationem ad exercendum tabellionatus officium in dioecesi Cracoviensi admissum et ad conscribendum eiusmodi Acta deputatum, acticata et conscripta, auspice Christo, sequuntur*¹⁶. Podobnego brzmienia „tytuły” (incipity), odnoszące się do kolejnych lat, widnieją odpowiednio na kartach: r. 1573 — k. 20r; r. 1574 — k. 143v; r. 1575 — k. 386v; r. 1576 — k. 499v; r. 1577 — k. 649v. Każda z wyliczonych powyżej kart wyznacza zarazem początek zapisek z danego roku kalendarzowego.

Całą księgą spisana jest bardzo starannym i dość czytelnym pismem przez jednego pisarza, którego tożsamość jednoznacznie wynika zarówno z przytoczonego wyżej incipitu, jak i z ostatniej zapiski w tomie, dotyczącej śmierci biskupa F. Krasińskiego (*Adnotatio vitae* na k. 687v). Był to mianowicie wspomniany przez W. Urbana (który wszakże omyłkowo przydał mu imię jego ojca, Tomasza) notariusz Marcin Przeborowski — postać T. Gostyńskiego w zupełności nie znana. Nie wspomina o nim zresztą i T. Glemma w monografii Piotra Kostki, można zatem wnioskować, że jest to osoba, o której jak dotąd mało co wiadomo (z przytoczonego wyżej nagłówka wynika, że był synem szlachcica Tomasza Przeborowskiego, klerykiem diecezji poznańskiej, notariuszem publicznym „apostolica auctoritate”)¹⁷.

¹⁵ Ostatnio o nim: J. Związek, *Siemieński Marcin (1758–1831), biskup pomocniczy gnieźnieński*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 37, Warszawa–Kraków 1996–1997, s. 30–31; M. Pieniążek–Samek, *Kielce XVII–XVIII wiek. Słownik biograficzny*, Kielce 2003, s. 139–140.

¹⁶ Por. B. S. Kumor, *Dzieje diecezji*, t. 1, s. 25–26, gdzie podana została nigdzie w rzeczywistości nie widniejąca w obrębie źródła „pośrednia” wersja tytułu: *Acta actorum, institutionum, privilegiorum, constitutionum coram R.D. Francisco Krasiński, episcopo Cracoviensi, vicecancellario Regni Poloniae, habitarum, a 30 Julii [1572] ad 15 Martii 1577 conscripta*.

¹⁷ Por. *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*, pod red. A. Gašiorowskiego, cz. 3 z. 4, Poznań 1999, s. 883, gdzie wskazano na zmarłego

Przejrzenie wydanych drukiem wykazów osób immatrykulowanych w krakowskiej wszechnicy w dobie Złotego Wieku zapewne pozwoliłoby stwierdzić, czy i Przeborowski tu właśnie studiował, nie ulega bowiem wątpliwości, że legitymował się gruntowniejszym wykształceniem — jak przystało na notariusza pracującego w kurii biskupa zaliczanego do grona renesansowych mecenasów, zarazem u boku kanclerza o nie mniejszym formacie intelektualnym. Próba odtworzenia biografii Marcina Przeborowskiego wymagałaby wszakże podjęcia osobnej, zakrojonej przy tym na szerszą skalę i czasochłonnej kwerendy archiwalnej, która nie wydaje się nieodzowna przy obecnej edycji źródłowej. Możemy niemniej skonstatować, że notariusza kurii biskupa Krasieńskiego cechowała świadomość doniosłości wydarzeń natury kościelnej i zwłaszcza politycznej, które rozgrywały się w Polsce za czasów jego pracy na tym stanowisku, a których jednym z pierwszoplanowych uczestników był właśnie jego mocodawca. Na lata 1572–1577 przypada wszak śmierć ostatniego Jagiellona, pierwsza wolna elekcja, ucieczka z kraju Henryka Walezego oraz powtórna elekcja — burzliwsza, aniżeli pierwsza. Fakty te (z wyjątkiem śmierci Zygmunta II Augusta, która nastąpiła 7 lipca 1572, podczas gdy rzeczona księga prowadzona jest dopiero od 30 lipca tr.), skłoniły Przeborowskiego do ich zanotowania na kartach *Acta Episcopalia* — niewątpliwie w celu utrwalenia tych wiadomości dla przyszłych pokoleń. W jego postępowaniu w owym względzie było w każdym razie coś niezwykłego, jako że w tego rodzaju księgach kurialnych nie umieszczano z zasady zapisek o charakterze kronikarskim. Jedyne wyjątki stanowiły co najwyżej wpisy dotyczące nominacji (rzadziej konsekracji), ingresu czy śmierci danego biskupa, choć i one nie są bynajmniej tak częste, jak by się to mogło zdawać. U Przeborowskiego znajdujemy tymczasem informacje nie tylko o sakrze biskupiej i ingresie Franciszka Krasieńskiego, ale również i o wszystkich jego podróżach — zarówno w granicach rozległej wszak diecezji krakowskiej, jak i poza nią, które to w łącznym ujęciu składają się na swego rodzaju itinerarium tego hierarchy. Z reguły owego typu zapiski są lapidarne, kiedy wszakże dotyczą tej rangi wydarzeń, jak elekcja króla, ucieczka z kraju monarchy (mowa oczywiście o Henryku Walezym), czy również obrady sejmu, przybierają obszerniejsze rozmiary i zawierają niekiedy osobiste komentarze pisarza, w których wszakże możemy domyślać się odzwierciedlenia treści opinii, jakie były wypowiedzane w otoczeniu biskupa Krasieńskiego (może i przez niego samego), a już z pewnością w gronie personelu kurialnego. Najbardziej osobisty charakter ma ostatnia z tych not, informująca o śmierci pasterza diecezji krakowskiej, która zawiera ujętą w zgoła bardzo wzniosłe, przy tym wszakże nasycone emocjonalnym podejściem słowa charakterystyki zmarłego właśnie męża stanu i Kościoła.

Nie sposób nie wspomnieć na koniec owej skrótowej charakterystyki źródła, iż Marcin Przeborowski bardzo ułatwił pracę przyszłym badaczom,

w r. 1579 Marcina Przyborowskiego, poświadczonego od r. 1540 w godności prepozyta (proboszcza) szamotulskiego, którego nie sposób zatem utożsamiać z notariuszem Marcinem Przeborowskim (zob. także: tamże, s. 827–828, 876nn). Zob. nadto *Acta obligationum, quietationum, controversiarum, decretorum et contractuum sub administratione plebanorum Sancti Adalberti ab anno 1537 ad annum 1591*, wyd. L. Wilczyński, Poznań 2003, s. 335.

bowiem sam od siebie wyróżnił wizualnie owe zapiski o charakterze historycznym spośród ogółu wpisów w księdze. Odróżniają się one mianowicie węższą kolumną oraz staranniejszym, mniej pochyłym pismem, tak iż zgoła trudno je przeoczyć nawet przy bardziej pobieżnym przeglądaniu rzeczono- go tomu *Acta Episcopalia*. Jeden to więcej dowód na to, że Przeborowski traktował owe noty jako coś szczególnego, co nie stanowiło zwyczajnego „komponentu” księgi czynności urzędowych biskupa, lecz z drugiej strony nie miało też charakteru jakichś prywatnych zapisek, które wielu zwykło umieszczać na marginesach ówczesnych kalendarzy czy innych druków okolicznościowych. Odnosiły się one przecież jak najbardziej do działalności pasterza Kościoła krakowskiego i stąd w takiej samej formie „zewnętrznej” pisarz notował również informacje o nominacjach dla duchowieństwa na różne funkcje w diecezji. Te ostatnie, jakkolwiek podobnie wyróżnione przez zastosowanie węższej kolumny i staranniejszy dukt pisma, pominięto jednak w obecnej edycji, jako że — pomimo wspomnianej formy wyróżnienia — stanowią one coś w zupełności zwyczajnego dla ksiąg typu *Acta Episcopalia*, a przy tym odnoszą się w większej mierze do biografii tych konkretnie duchownych, których poszczególne nominacje dotyczyły, aniżeli do życiorysu samego biskupa Krasińskiego. Wyjątek uczyniono w przypadku tylko dwóch wpisów, traktujących o ustanowieniu kolejnymi kancle- rzami kurii biskupiej wpieryw Piotra Kostki, a kiedy ów sam osiągnął infułę i znalazł się w gronie krajowego episkopatu — Jakuba Udrzyckiego *vel* Udryckiego.

W poniższym wydaniu dodano nagłówki z datami rocznymi, ułatwiają- ce poruszanie się w obrębie tekstu źródłowego. W nawiasach kwadrato- wych podawano datyienne we współczesnym zapisie, w przypisach zaś objaśniono pojawiające się postaci, nazwy geograficzne oraz wydarzenia, zaś na końcu każdej zapiski wskazano na numerację karty, na której dany passus znajduje się w obrębie tak obszernego wszak woluminu. Przyjęta w edycji interpunkcja oraz pisownia wielkich i małych liter nie we wszy- stkim odpowiada oryginalnej, widniejącej w podstawie źródłowej.

1572

Reverendissimus Dominus, Dominus Franciscus Crassinski, confirmatus episcopus Cracoviensis et Regni Poloniae vicecancellarius, Cnissinio¹⁸ advenit Bozantinum¹⁹, XIX mensis Septembris [19 IX 1572]. Qui quidem suae Reverendissimae Paternitatis adventus uti est in bona episcopatus sui Cracoviensis primus, ita sit diuturnus foelix et faustus. [k. 4r]

1573

Anno Domini MDLXXIII, die prima Januarii [1 I 1573], Reverendissimus Dominus Franciscus Crasinski, confirmatus episcopus Cracoviensis, etc., Bozantino egressus ad conventum seu convocationem senatorum Regni, pro die Epiphaniarum [= 6 I] Varsoviae constitutum²⁰, ubi quinta eiusdem mensis advenit [5 I 1573]. [k. 20v]

Sexta item die eius mensis, qua feriae Epiphaniarum celebrabantur [6 I 1573], in ecclesia collegiata Varsoviensi²¹, idem Reverendissimus Dominus Franciscus Crassinski, per Reverendissimum dominum Jacobum Uchanski²², archiepiscopum Gnesnensem, praesentibus aliis Reverendissimis Dominis episcopis et suffraganeis, ad episcopatum Cracoviensem est consecratus²³. Quod felix faustumque sit. [j.w.]

Item die Jovis, octava Januarii [8 I 1573], Reverendus Dominus Petrus Costca a Stangenbergh²⁴, iuris utriusque doctor, Cracoviensis et Varmien-

¹⁸ Knyszyn — miasto w obecnym województwie podlaskim, położone na skraju Puszczy Knyszyńskiej, na pograniczu Wysoczyzny Białostockiej i Kotliny Biebrzańskiej. Za panowania Zygmunta II Augusta ulubiona rezydencja tego monarchy, gdzie też dobiegło kresu jego życie. Zob. E. Chodorowski, *Knyszyńskie szkice historyczne*, t. 1–2, Knyszyn 1997–2001; H. Stasiewicz, *Knyszyn i ziemia knyszyńska*, Knyszyn 1997.

¹⁹ Bodzentyn — wieś (niegdyś, do r. 1870, miasto) w obecnym województwie świętokrzyskim, położona w Górach Świętokrzyskich, u stóp Pasma Klonowskiego, jedna z dawnych rezydencji biskupów krakowskich. Po dziś dzień zachowały się tam ruiny zamku biskupiego, a obok nich niegdyśsza kolegiata pw. Wniebowzięcia NMP i św. Stanisława Biskupa (obecnie kościół parafialny). Zob. *Bodzentyn. Z dziejów miasta w XII–XX wieku*, pod red. K. Brachy, Kielce 1998; *Miasto i gmina Bodzentyn w publikacjach. Zestawienie bibliograficzne*, oprac. B. Piotrowska, Kielce 2002. Także: M. Brykowska, *Zamek/pałac biskupów krakowskich w Bodzentynie. Przemiany zespołu i architektury w okresie XIV–XVIII wieku*, w: *Siedziby biskupów krakowskich na terenie dawnego województwa sandomierskiego*, pod red. L. Kajzera, Kielce 1997, s. 41–54.

²⁰ Sejm konwokacyjny w Warszawie 6–28 I 1573. — W. Konopczyński, *Chronologia sejmów polskich 1493–1794 (Archiwum Komisji Historycznej PAU, ser. II t. 4/16/ nr 3)*, Kraków 1948, s. 141 (nr 76). Także: T. Gostyński, *Franciszek Krasiński*, s. 107nn; T. Glemma, *Piotr Kostka*, s. 74.

²¹ Kolegiata św. Jana Chrzciciela (obecna bazylika archikatedralna) w Warszawie.

²² Jakub Uchański (1502–1581), biskup chełmski 1551–1561, biskup wrocławski 1561–1562, arcybiskup gnieźnieński 1562–1581. Zob. T. Wierzbowski, *Jakub Uchański, arcybiskup gnieźnieński, (1502–1581). Monografia historyczna*, Warszawa 1895; K. R. Prokop, *Arcybiskupi gnieźnieńscy w tysiącleciu*, Kraków 2000, s. 179–183.

²³ Por. T. Gostyński, *Franciszek Krasiński*, s. 137; T. Glemma, *Piotr Kostka*, s. 65.

²⁴ Piotr Kostka (1532–1595), kanonik warmiński i krakowski, sekretarz królewski, bp chełmiński 1574–1595. — T. Glemma, *Piotr Kostka*, passim; *Słownik biograficzny kapituły warmińskiej*, oprac. zbior., Olsztyn 1996, s. 126–127 (A. Kopiczko); *Encyklopedia katolicka*, t. 9, kol. 968–969 (H. D. Wojtyńska).

sis canonicus, in praesentia praelatorum Cracoviensium, et aliorum familiariorum, a Reverendissimo Domino episcopo memorato [*mowa o Franciszku Krasieńskim*], facta de ratione officii cancellariatus, et eiusdem Reverendi Domini Costca praestantia, fide, virtute, singulari doctrina, atque rerum prudentia, solemni oratione, in cancellarium suae Reverendissimae Paterntitatis creatus et constitutus est²⁵. [*j.w.*]

Anno quo supra, die Saturni ultima Januarii [31 I 1573], Reverendissimus Dominus Franciscus Crassinski, episcopus Cracoviensis, Varsoviam reliquit et secunda Februarii [2 II 1573] Ilzam²⁶ advenit²⁷. [*k. 22r*]

Reverendissimus Dominus, Dominus Franciscus Crassinski, Dei gratia episcopus Cracoviensis, Ilza relicta profectus est Varsoviam ad comitia generalia pro electione novi regis Poloniae indicta²⁸, die Lunae trigesima Martii [30 III 1573], ubi advenit tertia mensis Februarii [*winno być: Aprilis*], quae erat feria sexta post Dominicam Conductionis Paschae proxima, anno quo supra [3 IV 1573]. [*k. 32r*]

Anno quo supra, die Mercurii vigesima Maii [20 V 1573], Reverendissimus Dominus Franciscus Crassinski, episcopus Cracoviensis, Varsovia egressus peractis comitiis Regni generalibus (in quibus undecima eiusdem mensis Maii, quae fuit secunda feria Penthecostes [11 V 1573], Serenissimus Princeps, Dominus Henricus²⁹, dux Andium, etc., in regem Poloniae electus, deinde vero sedecima eiusdem mensis [17 V 1573] publice in ecclesia collegiata Varsoviensi rex Poloniae nominatus et publicatus est), Kielcias³⁰, ad residentiae locum, die Lunae vigesima quinta eiusdem mensis [25 V 1573] advenit. [*k. 42r*]

Anno quo supra, die Mercurii quindecima Julii, quae erat dies festus Divisionis Apostolorum [15 VII 1573], Reverendissimus Dominus Franciscus Crasinski, episcopus Cracoviensis, oppido suo Kielcensi relicto, ad

²⁵ Por. T. Glemma, *Piotr Kostka*, s. 65nn.

²⁶ Ilża — miasto w obecnym województwie mazowieckim, na Przedgórzu Ilżeckim, do r. 1788 stanowiące własność biskupów krakowskich, którzy posiadali tu zamek, usytuowany na wzgórzu górującym nad miastem (po dziś dzień zachowane ruiny). Zob. A. Bednarczyk, *Ilża wczoraj i dziś*, Warszawa 1996. Także: J. Lewicki, *Dzieje i architektura zamku w Ilży. Problematyka badawcza i konserwatorska*, w: *Siedziby biskupów krakowskich*, s. 55–83.

²⁷ Por. T. Glemma, *Piotr Kostka*, s. 74–75 (gdzie o kolejnych etapach itinerarium biskupa Franciszka Krasieńskiego w ciągu roku 1573).

²⁸ Sejm elekcyjny pod Kamieniem 5 IV–20 V 1573. — W. Konopczyński, *Chronologia sejmów*, s. 141 (nr 77). Por. T. Gostyński, *Franciszek Krasieński*, s. 109nn.

²⁹ Henryk III Walezy (1551–1589), król Polski i Litwy 1573–1575, król Francji 1574–1589. Zob. M. Serwański, *Henryk III Walezy w Polsce. Stosunki polsko-francuskie w latach 1566–1576*, Kraków 1976; P. Chevallier, *Henri III. Roi shakespeareien*, Paris 1985; S. Grzybowski, *Henryk Walezy*, Wrocław 1985.

³⁰ Kielce — miasto w Górach Świętokrzyskich, stolica obecnego województwa świętokrzyskiego. Do r. 1789 stanowiły własność biskupów krakowskich (i ośrodek dóbr biskupich), którzy posiadali tu jedną ze swoich rezydencji (po dziś dzień zachowany okazały pałac biskupi w w sąsiedztwie kolegiaty, współcześnie katedry pw. Wniebowzięcia NMP). Zob. ostatnio Z. Guldon, A. Massalski, *Historia Kielc do roku 1945*, Kielce 2000. Także: J. L. Adamczyk, *Kielecka rezydencja biskupów krakowskich*, w: *Siedziby biskupów krakowskich*, s. 85–90.

sedem suam episcopalem Cracoviam venit. Quam, multis palatinorum et castellanorum aulis stipatus, est ingressus (quod faustum foelixque sit)³¹. Die Saturni decima octava eiusdem mensis Julii [18 VII 1573]. [k. 80v]

Reverendissimus Dominus, Dominus Franciscus Crasinsky, episcopus Cracoviensis, etc., Cracovia exivit Radloviam³² die Solis vigesima sexta mensis Julii [26 VII 1573], ubi die Mercurii vigesima nona eius mensis [29 VII 1573] advenit. [k. 84v]

Anno quo supra, die Lunae ultima Augusti [31 VIII 1573], Reverendissimus in Christo Pater et Dominus, Dominus Franciscus Crassinski, Dei gratia episcopus Cracoviensis et Regni Poloniae vicecancellarius cum curia sua, Radlovia egressus venitque Prossovicias³³ pro conventiculo particulari ex constitutionibus Varsoviensibus assignato³⁴. Quo finito, tandem die Mercurii secunda Septembris [2 IX 1573], in ducatum Severiensem³⁵ profectus. [k. 92^{bis}r]

Anno quo supra, die Saturni vigesima sexta Septembris [26 IX 1573], hora pomeridiana, Reverendissimus Dominus Franciscus Crasinsky, episcopus Cracoviensis, etc., ex ducatu Severiensi, vel potius ex Slawkow³⁶, Cracoviam cum curia sua advenit. [k. 95r]

Reverendissimus in Christo Pater et Dominus, Dominus Franciscus Crasinski, Dei gratia episcopus Cracoviensis et Regni Poloniae vicecancellarius, die Lunae vigesima sexta Octobris [26 X 1573] egressus Cracovia, Ilzam versus, ubi venit die Mercurii quarta mensis Novembris [4 XI 1573]. [k. 103v]

1574

Anno quo supra, die vero Martis sexta mensis Aprilis [6 IV 1574], Cracoviae [...], Reverendissimus in Christo Pater et Dominus, Dominus Franciscus Crassinski, Dei gratia episcopus Cracoviensis, et Regni Poloniae vicecancellarius, in praesentia Suae Regiae Maiestatis, et senatorum Regni publico

³¹ Por. T. Gostyński, *Franciszek Krasiński*, s. 137–138; T. Glemma, *Piotr Kostka*, s. 74–75.

³² Radłów — wieś w obecnym województwie małopolskim (powiat tarnowski), na pograniczu Pogórza Bocheńskiego i Niziny Nadwiślańskiej, niegdyś należąca do dóbr biskupów krakowskich, którzy posiadali tu własny dwór („dom pański”).

³³ Proszowice — miasto nad rzeką Szreniawą, siedziba powiatu w obecnym województwie małopolskim. W dobie staropolskiej stanowiło miejsce odbywania się roków sądowych i sejmików (ośrodek ziemi i powiatu). Zob. *Proszowice. Zarys dziejów do 1939 roku*, pod red. F. Kiryka, Kraków 2000.

³⁴ Zob. *Akta sejmikowe województwa krakowskiego*, t. 1: (1572–1620), wyd. S. Kutrzeba, Kraków 1932, s. 35–36.

³⁵ Zob. niżej przypisy 50 i 51.

³⁶ Slawków — niegdyś samodzielne miasto, obecnie dzielnica Dąbrowy Górniczej (województwo śląskie), położone nad rzeką Białą Przemszą. Dawny ośrodek wydobywania rud żelaza i ołowiu oraz ich przetapiania. Zob. *Dzieje Slawkowa*, pod red. F. Kiryka, Kraków 2001; J. Pierzak, *Zamek biskupów krakowskich w Slawkowie*, Bytom 2002.

consessu, muneri vicecancellariatus Regni ultro renunciavit³⁷. Quod ibidem in continenti Reverendo Domino Petro Dunin Volski³⁸, canonico Gnesnensi, a Regia Maiestate est collatum. [k. 206r]

Item, die Mercurii septima Aprilis [7 IV 1574], Reverendus Dominus Petrus Costca de Stangenbergh, iuris utriusque doctor, cancellarius suprapositi Reverendissimi Domini episcopi etc., episcopus Culmensis est a Regia Maiestate nominatus³⁹. Ob quam nominationem et in episcopatum Culmensem evectionem, muneri suo cancellariatus Curiae Reverendissimi Domini Cracoviensis cessit et in locum eius Reverendus Dominus Jacobus Udricki⁴⁰, iuris utriusque doctor, canonicus Cracoviensis, a Reverendissimo Domino successit. [k. 206r]

Anno quo supra, die Martis undecima Maii [11 V 1574], post peracta comitia coronationi Serenissimi Regis Henrici Valesii⁴¹, die Dominica Carnisprivii, quae fuit vigesima prima Februarii [21 II 1574], celebratae, Reverendissimus Dominus Franciscus Crassinski, episcopus Cracoviensis, Cracovia profectus est Kielcias. Ubi die Veneris quatuordecima eiusdem mensis Maii [14 V 1574] advenit. [k. 242v]

Anno quo supra, die Lunae quatuordecima mensis Junii [14 VI 1574], Reverendissimus Dominus Franciscus Crassinski, episcopus Cracoviensis, Kielciis relictis, Bozantinum advenit. [k. 265v]

³⁷ Por. T. Gostyński, *Franciszek Krasiński*, s. 117.

³⁸ Piotr Dunin Wolski (1530–1590), sekretarz królewski, kanonik gnieźnieński, poseł polskiego monarchy w Hiszpanii, podkanclerzy koronny 1574–1576 (nominacja 2 IV 1576) i kanclerz wielki koronny 1576–1577, biskup płocki 1577–1590. — T. Żebrowski, *Zarys dziejów diecezji płockiej*, Płock 1976, s. 56 (nr 48); M. Korolko, *Poczet sekretarzy królewskich Zygmunta Augusta (1548–1572)*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”, 31, 1986, s. 82 (nr 209); *Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku. Spisy*, t. 10 — *Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. zbior., Kórnik 1992, s. 55 (nr 212), 109 (nr 643), 214; R. Skowron, *Dyplomaci polscy w Hiszpanii w XVI i XVII wieku*, Kraków 1997, wg indeksu. Por. także *Volsciana. Katalog renesansowego księgozbioru Piotra Dunin-Wolskiego, biskupa płockiego*, oprac. A. Obrębski (*Bibliotheca Iagellonica. Fontes et studia*, t. 9), Kraków–Warszawa 1999.

³⁹ Zob. np. *Diecezja chełmińska. Zarys historyczno-statystyczny*, Pelplin 1928, s. 40 (nr 25); T. Gostyński, *Franciszek Krasiński*, s. 117; T. Glemma, *Piotr Kostka*, s. 80nn, 93nn.

⁴⁰ Jakub Udrycki vel Udrzycki (†1578), herbu Nałęcz, sekretarz królewski u schyłku panowania Zygmunta II Augusta, także za rządów Henryka III Walezego i Stefana Batorego; kantor opatowski, kanonik sandomierski, krakowski, lubelski i chełmski. — K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 9, Lipsk 1842, s. 192; L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 4, Kraków 1853, s. 194; J. Wiśniewski, *Katalog prałatów i kanoników sandomierskich od 1186–1926 r. tudzież sesje kapituły sandomierskiej od 1581 do 1866 r.*, Radom 1926, s. 301; T. Glemma, *Piotr Kostka*, wg indeksu; L. Kieniewicz, *Sekretariat Stefana Batorego. Zbiorowość i kariery sekretarzy królewskich*, w: *Spółeczeństwo staropolskie*, t. 4, pod red. A. Izydorczyk i A. Wyczańskiego, Warszawa 1986, s. 67; M. Korolko, *Poczet sekretarzy*, s. 81 (nr 201); Id., *Seminarium Rzeczypospolitej Królestwa Polskiego. Humanisci w kancelarii królewskiej Zygmunta Augusta*, Warszawa 1991, s. 237 (nr 198); W. Gałazka, *Kapituła kolegiacka w Opatowie w latach 1562–1983*, Sandomierz 1997, s. 374; B. S. Kumor, *Dzieje diecezji...*, t. 2, Kraków 1999, s. 30 (nr 36).

⁴¹ Sejm koronacyjny 22 II–2 IV 1574. — W. Konopczyński, *Chronologia sejmów*, s. 141 (nr 78).

Hoc anno Serenissimus Henricus, Dei gratia rex Poloniae, Valesiorum familia toto pene orbe nobilissima oriundus⁴², dux Andium, etc., princeps iuvenis, regio dyademate XXI Februarii [21 II 1574] Cracoviae in ecclesia cathedrali insignitus, ex morte fratris sui Caroli IX⁴³, Francorum regis, moestus et de statu Regni Galliae et patria sua, quam non pridem civilibus bellis misere laceratam, non tam lubens, quam trahentibus potius fatis, deserverat, maximopere metuens et in tali orbitate sollicitus, ut eam ab extrema acerbitate, vel ipso potius interitu vindicaret, iuvenili praecipiti cupiditate incensus, inconsultis senatoribus suis, ne ab eis a proposito avocaretur, clam, dissimulato suo Galliae desiderio, et conviviorum splendore atque spectaculis tecto consilio, die XVIII Iunii [18 VI 1574], prima hora noctis, aliquot tantum comitantibus Gallis, per secretiorem arcis portulam ex urbe Cracoviensi egressus, et inscensa eximiae agilitatis Arabica equa, citatissimo cursu, ex Regno, Viennam versus, in Gallias profugit, fines Regni eadem pene nocte, multis ex nobilitate tertia demum post cum hora expeditis et insequentibus, transgressus est. Atque ita dimissus maxima Reipublicae perturbatione. [k. 269r]

Anno quo supra, die Jovis vigesima quarta Junii, qua feriae D. Joannis Baptistae celebrabantur [24 VI 1574], Reverendissimus Dominus [Franciscus Krasieński], Bozantino Cracoviam profectus est, Reipublicae causa, quae ob regis Henrici, Cracovia in Gallias insperatum discessum, in magnum discrimen adducta esse videtur. Ubi die Solis vigesima septima eiusdem mensis [27 VI 1574] advenit et ad Pradnicum⁴⁴ descendit. Consumptisque ibi quinque diebus, die Veneris secunda Julii, qua Visitationis Maria festum peragebatur [2 VII 1574], relicta Cracovia, Bozantinum die Martis sexta eiusdem mensis Julii [6 VII 1574] revertitur. [k. 275r]

Anno quo supra, die Veneris vigesima Augusti [20 VIII 1574], Reverendissimus Dominus Franciscus Crasinski, episcopus Cracoviensis, etc., Bozantino egreditur, pro convocazione senatorum et equestris ordinis⁴⁵, Varsoviarum, ubi advenit die Martis vigesima quarta Augusti, qua feriae D. Bartholomaei Apostoli celebrabantur [24 VIII 1574]. [k. 298r]

Anno quo supra, die Mercurii quindecima Septembris [15 IX 1574], Reverendissimus Dominus Franciscus Crasinski, episcopus Cracoviensis, Varsovia egressus. [k. 299v]

⁴² O dynastii Walezyc (Walezjuszy) zob. np. *Dynastie Europy*, pod red. A. Maczaka, Wrocław 1997, s. 397–418 (także s. 47–77); *Słownik dynastii Europy*, pod red. J. Dobosza i M. Serwańskiego, Poznań 1999, s. 427–434 (także s. 19–27).

⁴³ Karol IX Walezyc (1550–1574), król Francji 1560–1574. Por. L. Romier, *Catholiques et hugenots à la Cour de Charles IX*, Paris 1924; P. Champion, *Charles IX. La France et le controle de l'Espagne*, Paris 1939.

⁴⁴ Prądnik (właściwie Prądnik Biały) — dawna wieś podkrakowska (obecnie dzielnica Krakowa), z folwarkiem biskupim, na terenie którego biskup Samuel Maciejowski wzniósł w r. 1547 dwór, stanowiący odtąd podmiejską rezydencję kolejnych pasterzy diecezji krakowskiej.

⁴⁵ Sejm konwokacyjny 30 VIII–18 IX 1574. — W. Konopczyński, *Chronologia sejmów*, s. 141 (nr 79). Por. T. Gostyński, *Franciszek Krasieński*, s. 118nn. Zob. także W. Zakrzewski, *Po ucieczce Henryka. Dzieje bezkrólewia 1574–1575*, Kraków 1878.

Anno quo supra, die Martis vigesima prima Septembris [21 IX 1574], Reverendissimus Dominus episcopus supranominatus [Franciscus Krasieński] Varsovia, pervenit Bozantinum. Ubi uno atque altero diebus consumptis, Radloviam profectus est ibidemque die vigesima sexta eiusdem mensis [26 IX 1574] advenit. [k. 300v]

Anno quo supra, die Lunae undecima Octobris [11 X 1574], Reverendissimus Dominus [Franciscus Krasieński], Radlovia relicta, Pradnicum, die Veneris quindecima eiusdem mensis [15 X 1574], advenit ibique duobus diebus consumptis, die Solis decimaseptima eius mensis [17 X 1574], ad suam ecclesiam cathedrallem Cracoviensem descendit peractisque sacris a Reverendo Domino Martino Izdbieński de Rusieć⁴⁶, vicario suo in spiritualibus, ad prandium excipitur. Quo peracto, ad monasterium Tinecensem⁴⁷ pro nocte egressus. Ubi ad diem Mercurii, vigesimam eius mensis [20 X 1574], commoratus, Cracoviam tandem eodem die, sedandorum motuum de vastata Synagoga Haereticorum excitatorum, causa⁴⁸, rediit. [k. 318v]

Anno quo supra, die Martis vigesima sexta Octobris [26 X 1574], Reverendissimus Dominus [Franciscus Krasieński], sedatis Cracoviae motibus de vastata synagoga Haereticorum exortis, Cracovia relicta, profectus est ad Lipowiec⁴⁹, ubi consumptus quatuor diebus, Slavcoviam advenit die Saturni, trigesima eiusdem mensis Octobris [30 X 1574]. [k. 327v]

Anno quo supra, die Saturni tredecima Novembris [13 XI 1574], Reverendissimus Dominus [Franciscus Krasieński] Slavcovia Severium⁵⁰ advenit. [k. 333v]

⁴⁶ Marcin Izdbieński z Ruśca (1520–1594), bratanek biskupa poznańskiego Benedykta Izdbieńskiego, kanonik gnieźnieński, poznański i krakowski, archidiakon poznański, kustosz i scholastyk krakowski, kanclerz biskupa krakowskiego Andrzeja Zebrzydowskiego, ofiçał, wikariusz generalny i — w r. 1572 — administrator diecezji krakowskiej. — W. Urban, *Izdbieński (Rusiecki z Izdebną, Rusecius, Izdbieński, Izdbieński, Izbieński, Izbieński, itp.) Marcin z Ruśca hjerbuł Poraj (1520–1594), praat i działacz kontrereformacyjny*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 10, Wrocław 1962–1964, s. 195–196; M. Korolko, *Poczet sekretarzy*, s. 65 (nr 92); B. S. Kumor, *Dzieje diecezji*, t. 1, s. 563–564; t. 2, s. 30 (nr 32), 47 (nr 32), 68, 280 (nr 38), 288 (nr 41).

⁴⁷ Benedyktyńskie opactwo św. Piotra i Pawła w podkrakowskim Tyńcu (obecnie w granicach administracyjnych Krakowa).

⁴⁸ T. Gostyński, *Franciszek Krasieński*, s. 119; *Encyklopedia Krakowa*, Kraków 2000, s. 88 (hasło: Bróg).

⁴⁹ Lipowiec — zamek biskupów krakowskich, usytuowany na wzgórzu koło wsi Babice (powiat chrzanowski, województwo małopolskie), w południowej części Grzbietu Tęczyńskiego; aktualnie w stanie zakonserwowanej i udostępnianej turystom ruiny.

⁵⁰ Siewierz — miasto w obecnym województwie śląskim, położone na Garbie Tarnogórskim. Niegdyś ośrodek księstwa siewierskiego, w latach 1443–1790 stanowiącego własność biskupów krakowskich, którzy posiadali tu zamek (rezydencje) i w swej tytulaturze umieścili godność książęcą (*dux Severiensis*). Siewierz był siedzibą sądu grodzkiego i ziemskiego. Zob. S. Korusiewicz, *Dzieje księstwa siewierskiego i Siewierza do roku 1900*, Piekary Śląskie 1990; A. Nowakowski, *Dzieje ustroju i prawa księstwa siewierskiego*, Warszawa 1993; *Siewierz, Czeladź, Koziegłowy. Studia i materiały z dziejów Siewierza i księstwa siewierskiego*, pod red. F. Kiryka, Katowice 1994.

Reverendissimus Dominus [Franciscus Krasieński], die Jovis vigesima quinta Novembris [25 XI 1574], Severia relicta, Cozogloviis advenit⁵¹. [k. 357v]

Anno quo supra, die Mercurii prima Decembris [1 XII 1574], Reverendissimus Dominus Cozogloviis relictis, Ilzam versus profectus, ubi die Jovis nona mensis eiusdem [9 XII 1574] advenit. [k. 365r]

1575

Anno quo supra, die Jovis tertia Novembris [3 XI 1575], Reverendissimus Dominus Franciscus Crasinski, episcopus Cracoviensis, Ilza relicta, Varsoviam, pro electione novi regis, quae ob non reditum in Poloniam Henrici, Galliarum regis, ad septimam Novembris [7 XI 1575] indicta erat⁵², profectus ibique commoratus est ad decimam septimam Decembris [17 XII 1575], Bozantinum tandem die vigesima eiusdem mensis Decembris [20 XII 1575] advenit. [k. 483v]

1576

Anno quo supra, die Lunae ultima Aprilis [30 IV 1576], Reverendissimus dominus Franciscus Crasinski, episcopus Cracoviensis, Bozantino relicto, Cracoviam ingreditur die Veneris quarta Maii, pro comitiis coronationis⁵³ Serenissimi Principis Domini Stephani Battori de Somlyo⁵⁴, electi regis Poloniae, etc. Cuius adventum praecessit coronatio, quae die Martis prima Maii [1 V 1576] est absoluta⁵⁵, quae quidem, ut sit fausta, foelix, Reipublicae que salutaris, Deus optimus, maximus precandus. [k. 540r]

Eodem quo supra die [poprzednie zapiski odnoszą się do dnia 3 VII 1576 — przyp. wyd.], Reverendissimus dominus Franciscus Crasinski, episcopus Cracoviensis, Cracovia discessit, post peracta comitia generalia, pro coronatione Serenissimi Principis, Domini Stephani, electi regis Poloniae, indicata, ^{a-a} Bozantinumque XIII^a eiusdem mensis [14 VII 1576] advenit. [k. 579v]

^{a-a} *Pozostawiono puste miejsce.*

⁵¹ Kozięglowy — miasto w obecnym województwie śląskim, na Wyżynie Woźnicko-Wieluńskiej, stanowiące niegdyś ośrodek klucza w biskupim księstwie siewierskim. Znajdował się tu jeden z dworów biskupów krakowskich. Zob. J. Wiśniewska, *Dzieje miasta i gminy Kozięglowy*, Katowice 1996; także publikacje wskazane w poprzednim przypisie.

⁵² Sejm elekcyjny pod Wolą 7 XI–15 XII 1575. — W. Konopczyński, *Chronologia sejmów*, s. 141 (nr 80); *Elekcje królów Polski w Warszawie na Woli 1575–1764*, pod red. M. Tarczyńskiego, Warszawa 1997, s. 99–119. Por. T. Gostyński, *Franciszek Krasieński*, s. 127.

⁵³ Sejm koronacyjny 31 III–29 V 1576. — W. Konopczyński, *Chronologia sejmów*, s. 142 (nr 82).

⁵⁴ Stefan Batory (1533–1586), książę Siedmiogrodu 1571–1576, król Polski i wielki książę Litwy 1575–1586. Zob. *Etienne Batory, Roi de Pologne, prince de Transylvanie*, oprac. zbior., Cracovie 1935; K. Olejnik, *Stefan Batory 1533–1586*, Warszawa 1988; J. Besala, *Stefan Batory*, Warszawa 1992.

⁵⁵ Zob. np. J. Besala, *Stefan Batory*, s. 138–148.

Anno quo supra, die Lunae decima Septembris [10 IX 1576], Reverendissimus Dominus episcopus [Franciscus Krasiński], Bozantino relicto, Prossovicias pro conventu particulari, ad XV^{mam} eiusdem mensis [15 IX 1576], inde vero, Novam Civitatem Corczyn⁵⁶, pro generali terrarum Minoris Poloniae conventu, ad XVIII^{mam} mensis eiusdem [18 IX 1576] indicato proficiscitur⁵⁷. [k. 614r]

Anno quo supra, die Veneris vigesima secunda Septembris [22 IX 1576], Reverendissimus Dominus episcopus [Franciscus Krasiński], ex particulari Prossovicensi et generali Corczynensi conventibus rediit K[i]elcias. [k. 615v]

Anno quo supra, die Saturni tertia Novembris [3 XI 1576], Reverendissimus Dominus [Franciscus Krasiński], episcopus Cracoviensis, etc., K[i]elciis advenit Bozantinum. [k. 628r]

1577

Reverendissimus in Christo Pater et Dominus, Dominus Franciscus Krasiński, Dei gratia episcopus Cracoviensis, vitae integritate, modestia et comitate insignis princeps, de Republica cum Sigismundo Augusto⁵⁸ vivente, tum vero periculosissimo et maxime necessario interregni tempore, bene meritus. Quippe, qui perferendis laboribus pro salute Reipublicae tot comitiis et convocationibus susceptis, maiori quam ipsius afflicta valetudo patiebatur, animi constantia, consiliorum moderatione, singulari apud omnes ordines fide, concordiae studio, et in extirpandis ex Republica simultatibus contentione, solus maxima ex parte, cursum fluctuantis Reipublicae tenuisse videbatur. Electo tandem Serenissimo Stephano rege, cum se ad tranquillitatem dedisset, phtysi consumptus, ex vita concessit, die Saturni sedecima mensis Martii [16 III 1577], hora circiter nona integrii horologii ante diluculum. Sepultus postea in ecclesia parochiali Bozantiniensi⁵⁹, die Veneris duodecima Aprilis, anno quo supra MDLXXVII [12 IV 1577]. Cuius anima Deus misereatur et perducatur eam in vitam aeternam. Amen.

Martinus Przeborowski extrema imposuit manum. [k. 687v]

⁵⁶ Nowy Korczyn (niegdyś Nowe Miasto Korczyn) — wieś (do r. 1869 miasto) w obecnym województwie świętokrzyskim, na Równinie Tarnobrzeskiej, położone u ujścia Nidy do Wisły, przy dawnym trakcie łączącym Kraków z Sandomierzem. W dobie przedrozbiorowej odbywały się tu zjazdy i sejmiki województwa małopolskiego.

⁵⁷ Zob. *Akta sejmikowe*, s. 64–68.

⁵⁸ Zygmunt II August (1520–1572), król Polski i wielki książę Litwy 1548–1572. Zob. ostatnio A. Sucheni-Grabowska, *Zygmunt August — król polski i wielki książę litewski*, Warszawa 1996; S. Cynarski, *Zygmunt August*, Wrocław 1997.

⁵⁹ Kościół parafialny (niegdyś kolegiata) pw. Wniebowzięcia NMP i św. Stanisława Biskupa w Bodzentynie, ufundowany i wzniesiony przez biskupa krakowskiego Zbigniewa z Oleśnicy (kardynała). Po dziś dzień zachował się w nim renesansowy nagrobek biskupa Franciszka Krasińskiego, w partii twarzowej uszkodzony (odłamany nos).